

Date: 3rd December-2025

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV DOIRASIDA MAVZULI LOYIHALAR SAMARADORLIGI BAHOLASH MEZONLARI

Matnazarova Mahliyo Ergashboyevna

Osiyo Xalqaro Universiteti, 1-bosqich magistranti

e-mail: mmatnazarova04@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan baholashning nazariy va amaliy jihatlarini, mavzuli loyihalar orqali kompetensiyalarni shakllantirish va baholash mezonlari hamda ularning ta'lim sifati bilan bog'liqligi tahlil qilinadi. Kompetensiyaga yo'naltirilgan baholash shakllari — portfoliolar, rubrikalar, kuzatuv varaqalari, loyihaviy ishlarga asoslangan baholash, o'z-o'zini va o'zaro baholash hamda raqamli vositalar — o'quvchilarning amaliy ko'nikma va malakalarini aniqlash hamda ularning rivojlanish dinamikasini kuzatish uchun samarali vositalar ekanligi ko'rsatib o'tiladi. Tezisda amaliy tavsiyalar va ta'lim jarayonida mezonlarni joriy etish bo'yicha metodik yo'riqnoma keltiriladi.

Kalit so'zlar: kompetensiyaviy baholash, mavzuli loyiha, rubrika, portfolio, formativ baholash, raqamli baholash, ta'lim sifati.

Kirish

Global iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar ta'limdan yangi talablarga mos kadrlar shakllantirishni so'ramoqda. Bu jarayonda ilg'or davlatlar va xalqaro tashkilotlar ta'lim natijalarini kompetensiyalar asosida aniqlashni muhim deb biladi. O'quvchilarning – nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki ularni amaliyotda qo'llash, muammolarni mustaqil hal etish, jamoada samarali ishlash va axloqiy-madaniy munosabatlarni namoyon eta olish qobiliyatlari baholanadi. Shu bois, maktab va oliy ta'lim muassasalarida kompetensiyaviy yondashuv doirasida mavzuli loyihalar samaradorligini baholash mezonlarini aniqlash va amaliyotga joriy etish dolzarb masaladir.

Nazariy asos va terminologiya

Kompetensiya atamasi lotincha *competere* so'zidan kelib chiqib, «mos kelish», «qobiliyatli bo'lish» ma'nolarini anglatadi. Pedagogik adabiyotlarda kompetensiya – bu ma'lum faoliyat turida muvaffaqiyatli ishlashga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, malaka va munosabatlar majmuasi sifatida talqin etiladi. Kompetentlik esa bu elementlarni real sharoitda qo'llash darajasini ifodalaydi. Kompetensiyaviy baholash (competency-based assessment) esa o'quvchining ushbu kompetensiyalarni qanday darajada egallaganini aniqlashga qaratilgan baholash tizimidir.

Baholash pedagogikasida diagnostik, formativ va summativ baholash turlari muhim o'rin tutadi. Kompetensiyaviy yondashuvda bu turlar o'zaro uzviy bog'langan holda o'quvchining rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi. Xususan, formativ baholash jarayonida o'quvchilar faoliyati haqida tez va konstruktorli teskari aloqa berish orqali ularning malaka va ko'nikmalarini takomillashtirishga erishiladi.

Metodologik yondashuv (qisqacha)

Date: 3rd December-2025

Ushbu tezis adabiyotlarni tahlil qilish, mavjud pedagogik amaliyotlarni solishtirish va kompetensiyalarga asoslangan baholash vositalarining didaktik xususiyatlarini umumlashtirishga asoslangan. Tadqiqot jarayonida pedagogik manbalar, O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosati hujjatlari hamda xalqaro tavsiyalar (masalan, OECD tavsiyalari) asosida baholash mezonlari tarkibi va uning amaliy qo'llanilishi tahlil qilindi. Amaliy tavsiyalar muallif tajribasi va adabiyotlar natijalaridan ilgari surildi.

Kompetensiyaviy baholash vositalari va ularning didaktik ahamiyati

1. **Portfoliolar.** Portfolio o'quvchining yillik yoki kurs mobaynidagi ishlari, ijodiy natijalari, reflektiv yozuvlari hamda baholash varaqalarini jamlagan hujjatlar to'plamidir. U o'quvchining o'sish dinamikasini uzluksiz kuzatish, o'z-o'zini tahlil qilish va shaxsiy yutuqlarini ko'rsatish imkonini beradi. Portfoliolar yordamida baholash jarayoni jarayoniy va yakuniy natija o'rtasidagi bog'liqlikni vizualizatsiya qiladi.

2. **Loyihaviy ishlar (mavzuli loyihalar).** Loyiha metodologiyasi talablarga asoslangan kompetensiyalarni shakllantirish va baholash uchun samarali hisoblanadi. Loyiha ishlari o'quvchilardan ilmiy-tadqiqiy yondashuv, ma'lumotlarni tahlil qilish, ijodiy yechimlar ishlab chiqish hamda natijalarni amaliyotga joriy etishni talab qiladi. Mavzuli loyiha natijalarini baholash uchun rubrikalar va baholash shablonlari qo'llaniladi.

3. **Rubrikalar.** Rubrika — baholash mezonlari jadvali bo'lib, har bir ko'rsatkich uchun aniq tasniflangan darajalar (masalan, yuqori, o'rtacha, past) va ular uchun kriteriyalar keltiriladi. Rubrikalar baholashni shaffof, ob'ektiv va o'qituvchi hamda o'quvchi uchun tushunarli qiladi.

4. **Kuzatuv varaqalari.** Bu asosan o'qituvchi tomonidan dars jarayonida o'quvchining faoliyati, ishtirokchiligi va ijtimoiy xulq-atvorini tizimli qayd etish uchun ishlatiladi. Xususan boshlang'ich sinflarda kuzatuv varaqalari o'qituvchiga individual yondashuvni yo'lga qo'yishda yordam beradi.

5. **Raqamli baholash vositalari.** Elektron portfoliolar, onlayn test va avtomatik tahlil tizimlari (Google Forms, LMS platformalari, maxsus baholash skriptlari) o'qituvchiga natijalarni tez, aniq va statistik jihatdan tahlil qilish imkonini beradi. Raqamli vositalar yordamida katta hajmdagi ma'lumotlar monitoring qilinadi va individual o'quv yo'nalishlari uchun asos yaratiladi.

6. **O'z-o'zini va o'zaro baholash.** Ushbu metodlar o'quvchilarni reflektiv fikrlashga yo'naltirib, ularning metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'quvchi o'z ishini baholab, o'qituvchidan mustaqil tarzda takomillashtirish yo'llarini aniqlaydi.

Mavzuli loyihalar samaradorligini baholash mezonlari (takomillashtirilgan tavsiyalar)

Mavzuli loyiha natijalarini baholash uchun mezonlar quyidagi bloklarga ajratilishi mumkin:

1. **Funktsional bilim va tushuncha (bilim va nazariy asos).** O'quvchi loyiha doirasida mavzuga oid nazariy bilimlarni to'liq va aniq ifodalash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Date: 3rd December-2025

2. **Amaliy ko'nikma va malaka.** Loyiha natijalarini amaliy jihatdan qo'llash, texnik va metodologik usullarni to'g'ri ishlatish darajasi (eksperiment, tadqiqot usullari, ma'lumotlarni tahlil qilish).

3. **Ijodkorlik va innovatsion yondashuv.** Muammoni bosqichma-bosqich yechishda yangi g'oya va yondashuvlar taklif etish.

4. **Tashkiliy va kommunikativ ko'nikmalar.** Guruh ishlashi, vaqtni boshqarish, loyihaning prezentatsiyasi va hujjatlashtirish qobiliyatlari.

5. **Reflektivlik va o'z-o'zini baholash.** O'quvchi o'z ishini tahlil qilishi, xatolarni aniqlashi va kelajakdagi takomillashtirish strategiyasini belgilashi.

6. **Axloqiy va professional me'yorlarga muvofiqlik.** Ishning etik jihatdan to'g'ri bajarilishi, manbalarni to'g'ri ko'rsatish.

Har bir mezon uchun rubrika tuzilib, baholashning 4–5 darajali shkalasi belgilanadi (masalan, 4 — mukammal, 3 — yaxshi, 2 — qoniqarli, 1 — zaif). Rubrikalar loyiha rahbarlari va o'quvchilar tomonidan oldindan muhokama qilinib, baholash jarayoni boshlanishidan avval e'lon qilinishi lozim.

Muhokama: amaliy muammolar va yechimlar

Kompetensiyaviy baholash tizimini joriy etish bilan bog'liq muammolar orasida quyidagilarni ajratish mumkin: o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetishmasligi, baholash vositalarini loyihalashdagi standartlar yo'qligi, o'quv yukining oshishi va raqamli infratuzilma cheklovlari. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi choralar tavsiya qilinadi:

- O'qituvchilarga kompetensiyaviy baholash bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslari tashkil etish; rubrika va portfolio tuzish bo'yicha metodik yo'riqnomalar ishlab chiqish.
- Maktab va oliy ta'lim muassasalarida raqamli platformalarni integratsiyalash, elektron portfolio va baholash modulini joriy etish.
- Baholash mezonlarini milliy va mintaqaviy standartlarga moslashtirish hamda sinovdan o'tkazish.
- Ota-onalar va jamiyatni yangi baholash tizimining maqsad va afzalliklari haqida xabardor qilish.

Xulosa va tavsiyalar

Kompetensiyaviy yondashuv doirasida mavzuli loyihalar va ilg'or baholash vositalarining joriy etilishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi hamda o'quvchilarni kelajak hayot va kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Portfoliolar, rubrikalar, loyihaviy ishlar, kuzatuv varaqalari va raqamli baholash platformalari yordamida baholash jarayoni shaffof, tahliliy va shaxsga yo'naltirilgan bo'ladi. Ta'lim sifatini oshirish uchun metodik jihatdan asoslangan rubrikalar va standart mezonlarni ishlab chiqish, o'qituvchilarning malakasini oshirish hamda raqamli infratuzilmani mustahkamlash zarur.

Amaliy tavsiyalar:

1. Mavzuli loyiha baholari uchun milliy rubrika namunalarini ishlab chiqish va ularga asoslangan ta'lim dasturlarini rekonstruksiya qilish.

Date: 3rd December-2025

2. O'qituvchilar uchun portfoliolar va rubrikalar bo'yicha majburiy metodik kurslar tashkil qilish.
3. Elektron portfoliolarni qo'llab-quvvatlovchi markaziy LMS yoki platforma joriy etish.
4. Talabalar va o'qituvchilarni o'z-o'zini baholash ko'nikmalari bilan shug'ullanishlarini rag'batlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-3775-son qarori, 2018.
2. Hasanboyeva O. "Pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv." – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Shodmonov Q., Raximov N. "Kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimi." – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Xolbekova M. "Kompetensiyaviy yondashuvda baholashning nazariy asoslari." – Pedagogika jurnali, 2022.
5. OECD. "Key Competencies for a Successful Life and Well-Functioning Society." – Paris, 2019.
6. Savin-Baden M., Major C. "Qualitative Research: The Essential Guide." – Routledge, 2020.

